

آسیب شناسی دینی
از
دیدگاه نهج البلاغه

مؤلف:

رحیمه علی محمدی

علی محمدی، رحیمه، ۱۳۵۷ -
آسیب شناسی دینی از دیدگاه نهج البلاغه / مؤلف: رحیمه
علی محمدی. - تهران: دستان، ۱۳۸۸.
۲۶۴ ص.

ISBN 978-964-2987-53-5

فهرست نویسی براساس اطلاعات فیبا.

کتابنامه: ص. ۲۳۹-۲۴۳

علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه
--- جنبه های جامعه شناختی.
علی بن ابی طالب (ع)، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه
--- نقد و تفسیر دین زدایی.

۲۹۷ / ۹۵۱۵
م ۸۸ - ۱۸۸۲۴۵۲

۱۳۸۸ ع ۱۷ ج ۹ / BP۳۸/۰۹

کتابخانه ملی ایران

انتشارات دستان

میدان انقلاب، خ اردیبهشت، خ وحید نظری، پلاک ۱۴۶، تلفن: ۶۶۹۵۴۸۰۰

نام کتاب: آسیب شناسی دینی از دیدگاه نهج البلاغه

مؤلف: رحیمه علی محمدی

ویراستار: امیر اشراقی

چاپ اول: ۱۳۸۹ ✦ شمارگان: ۳۰۰۰ ✦ چاپخانه دیبا

واژه نگار و صفحه آرا: معصومه نوروزی

شابک ۵-۵۳-۲۹۸۷-۹۶۴-۹۷۸ ISBN : 978-964-2987-53-5

قیمت: ۵۰۰۰ تومان

تلفن پخش: ۶۶۴۶۱۰۲۱

فهرست

مقدمه.....	۱۱
فصل اول	
معرفی.....	۱۵
۱-۱ امام علی علیه السلام	۱۵
۱-۱-۱ امام علی علیه السلام از منظر قرآن و احادیث.....	۱۶
۱-۱-۲ امام علی علیه السلام در مقام معرفی خود.....	۱۷
۱-۱-۳ امام علی علیه السلام از زبان بزرگان اسلام.....	۱۹
۱-۱-۴ گفتار بعضی از شخصیت‌های غیراسلامی درباره علی علیه السلام	۱۹
۲-۱ سید رضی (ره).....	۲۲
۲-۲-۱ تولد.....	۲۲
۲-۲-۲ نبوغ.....	۲۳
۲-۲-۳ اساتید و آثار.....	۲۴
۲-۲-۴ سخن برخی بزرگان درباره سید رضی.....	۲۴
۲-۲-۵ مقدمه سید رضی (ره) در نهج البلاغه.....	۲۶
۳-۱ نهج البلاغه و برخی امتیازات آن.....	۲۶
۳-۱-۱ نهج البلاغه از منظر بعضی بزرگان.....	۲۷
۳-۳-۱ امتیازات نهج البلاغه.....	۳۰
۳-۲-۳-۱ امتیاز نخست.....	۳۱
زیبایی.....	۳۱

۳۲	 فصاحت و بلاغت
۳۷	 ۴-۱ سخنان امام جدای از نهج‌البلاغه
۳۸	 ۴-۱-۱ تربیت‌شدگان امام علی علیه السلام
۴۰	 ۵-۱ ترجمه‌ها و شروح مهم نهج‌البلاغه
۴۰	 ۵-۱-۱ ترجمه‌ها
۴۰	 ۵-۲ شروح
۴۲	 ۶-۱ روش‌های مطالعه نهج‌البلاغه
۴۲	 ۶-۱-۱ روش ترتیبی
۴۲	 ۶-۱-۲ روش تجزیه‌ای
۴۳	 ۶-۱-۳ روش موضوعی

فصل دوم

۴۵	 ضرورت بحث
۴۵	 ۲-۱ بررسی و تعاریف
۴۵	 ۲-۱-۱ تعریف لغوی و اصطلاحی آسیب
۴۷	 ۲-۱-۲ مفهوم آسیب‌شناسی
۴۸	 ۲-۱-۳ تعریف لغوی دین و مذهب
۴۹	 ۲-۱-۴ معنای اصطلاحی دین و شریعت
۵۱	 ۲-۲ لزوم دین
۵۲	 ۲-۲-۱ تمایز انسان و حیوان
۵۴	 ۲-۲-۲ دین یک امر فطری است
۵۶	 ۲-۲-۳ اگر دین امری فطری است، چرا بعضی از آن روی گردانند؟
۵۷	 ۲-۳ تأثیر دین در جوامع
۶۰	 ۲-۳-۱ برخی آیات قرآن در مورد دین

فصل سوم

۶۱	 بررسی دین از راه علم
۶۲	 ۳-۱ عقل و دین
۶۳	 ۳-۲ علم و دین

۶۳	 ۱-۲-۳ گروه اول
۶۳	 ۲-۲-۳ گروه دوم
۶۴	 ۳-۲-۳ گروه سوم
۶۶	 ۲-۳ آیا دین با لذاذذ دنیوی مخالف است؟

فصل چهارم

۶۹	 آسیب‌شناسی معارف دینی
۶۹	 ۱-۴ جایگاه آسیب‌شناسی دین و دینداری در نهج‌البلاغه
۷۰	 ۲-۴ مفهوم آسیب دین و دینداری در نهج‌البلاغه
۷۲	 ۳-۴ آسیب‌شناسی تربیت دینی از دیدگاه امام علی علیه السلام
۷۳	 ۱-۳-۴ برخی از نشانه‌های آسیب‌پذیری تربیت دینی
۷۸	 ۲-۳-۴ علل آسیب‌زا در تربیت دینی از دیدگاه امام علی علیه السلام
۷۸	 زمینه‌های شخصیتی و شخصی آسیب‌زا
۸۳	 زمینه‌های نامناسب اجتماعی، اقتصادی و سیاسی
۹۷	 ۴-۴ آسیب تباین دین با ضروریات بشری

فصل پنجم

۱۰۳	 فهم دین
۱۰۳	 ۱-۵ خطرات بد فهمیدن دین، نفهمیدن دین
۱۰۴	 ۱-۱-۵ روش‌های آسیب‌شناسی فهم دین
۱۰۶	 ۲-۱-۵ نمونه بارز بد فهمیدن و نفهمیدن دین
۱۰۸	 ۳-۱-۵ چگونگی مبارزه علی علیه السلام با خوارج
۱۱۰	 ۲-۵ نارسایی مفاهیم دینی
۱۱۱	 ۱-۲-۵ امکان تغییر در دین
۱۱۳	 ۲-۲-۵ هرمنوتیک
۱۱۵	 ۳-۲-۵ خطر نارسایی مفاهیم دینی
۱۱۸	 ۴-۲-۵ نفی نارسایی مفاهیم دینی
۱۲۱	 ۳-۵ تحریف حقایق دینی و آسیب‌های وارده به دین
۱۲۲	 ۱-۳-۵ معنای لغوی و اصطلاحی تحریف

۱۲۴	۵-۳-۲ انواع تحریف
۱۲۹	۵-۳-۳ سانسور واقعیات، ایجاد التقاط از دیدگاه نهج‌البلاغه
۱۳۲	۵-۳-۴ نمونه‌ای از تحریف حقایق دینی
۱۳۴	۵-۴-۴ اکراه و اجبار در دین و خطرات ناشی از آن برای دین و دینداری
۱۳۵	۵-۴-۱ نفی اجبار در قرآن
۱۳۹	۵-۴-۲ نفی اکراه و اجبار در نهج‌البلاغه
۱۴۰	۵-۴-۳ جایگاه جبر و اختیار در نهج‌البلاغه

فصل ششم

۱۴۳	تقلید
۱۴۶	۶-۱ انواع تقلید
۱۴۷	۶-۱-۱ تقلید ممنوع
۱۴۹	۶-۱-۲ تقلید مشروع
۱۵۱	۶-۲ خطر تقلید ویرانگر برای دین و دینداری
۱۵۱	۶-۲-۱ نمونه‌ای از تقلید ویرانگر
۱۵۲	۶-۲-۲ نمونه‌ای دیگر
۱۵۳	۶-۲-۳ نهی تقلید ویرانگر از دیدگاه قرآن و نهج‌البلاغه
۱۵۷	۶-۲-۴ آیا اسلام برای طبقه خاصی کَرِیت و اعتصام قائل است؟
۱۶۰	۶-۳ ضرورت عمل عالمان به آموخته‌هایشان
۱۶۱	۶-۳-۱ توأم بودن علم و عمل
۱۶۲	۶-۳-۲ انتظار مردم از متولیان و مبلغان دینی
۱۶۳	۶-۳-۳ خطرات عمل نکردن عالمان دین به علم خود
۱۶۵	۶-۳-۵ تفکیک حساب دین از مدعیان دینداری
۱۷۱	۶-۳-۶ نکوهش جاهلان متظاهر به دین از دیدگاه نهج‌البلاغه
۱۷۶	۶-۳-۷ علل سقوط عالمان بی‌عمل
۱۷۹	۶-۴ افراط و تفریط در تلقی از دین
۱۸۰	۶-۴-۱ پرهیز از افراط و تفریط نسبت به امام علی علیه السلام
۱۸۲	۶-۴-۲ زیان افراط و تفریط در روح

فصل هفتم

استفاده ابزاری از دین.....	۱۸۵
۱-۷ استفاده از دین برای رسیدن به دنیا.....	۱۸۵
۱-۷-۱ توصیف دنیا طلبان از منظر نهج البلاغه.....	۱۸۷
۱-۷-۲ توصیف دنیا از منظر نهج البلاغه.....	۱۹۰
۲-۷ دنیا داری غیر دینی.....	۲۰۴
۱-۲-۷ مشغول شدن به دنیا و غفلت از آخرت.....	۲۰۴
۲-۲-۷ جدال برای تصاحب دنیا.....	۲۰۶
۳-۲-۷ خشنودی و اندوه از دنیا.....	۲۰۷
۴-۲-۷ آنچه بر تنافی دنیا و آخرت دلالت دارد.....	۲۱۰
۳-۷ دین محملی برای رسیدن به حکومت.....	۲۱۲
۱-۳-۷ حقوق متقابل حکومت و مردم از منظر امام علی علیه السلام	۲۱۴
۲-۳-۷ عدم رعایت حقوق مردم و آسیب های وارده به دین.....	۲۱۷
۳-۳-۷ حکومت، مأمور تأمین رفاه جامعه.....	۲۲۴
۴-۳-۷ خطر آسیب حاکمان خودکامه و فتنه بنی امیه از منظر امام علی علیه السلام	۲۲۶
۵-۳-۷ روابط سالم و متقابل رهبر و مردم.....	۲۳۱
۶-۳-۷ ستایش طلبی آفتی دیگر برای دین.....	۲۳۳
۷-۳-۷ ویژگی حاکمان مورد تأیید علی علیه السلام	۲۳۵
۴-۷ خطر خشونت ورزی به نام دین و دینداری.....	۲۳۷
۱-۴-۷ بی کفایتی و آسیب به دین و دینداری.....	۲۴۲
۲-۴-۷ دستور العمل کامل و جامع امام علی علیه السلام در مورد انتخاب نیروها.....	۲۴۴
۳-۴-۷ حکومت وسیله ای برای تحقق هدف های عالی.....	۲۵۴
مولای عشق.....	۲۵۷
منابع.....	۲۶۱

مقدمه

قال امير المؤمنين (عليه السلام): المصيبة بالدين اعظم المصيبات^۱ (آسیب دین و آفت یافتن دینداری عظیم‌ترین مصیبت‌ها و آسیب‌هاست).

نهج‌البلاغه مشتمل بر ۲۳۹ خطبه و ۷۹ کلام (نامه) و ۴۸۰ حکمت (کلمات قصار) امام علی (عليه السلام) که توسط «محمد بن حسین موسوی» معروف به «سید رضی» از بزرگان علمای شیعه در سال ۴۰۰ هجری قمری جمع‌آوری و تدوین شده است. آلوسی معتقد است: «نهج‌البلاغه که حاوی خطبه‌های علی بن ابیطالب است، پرتوی از نور سخن الهی و خورشیدی است که با فصاحت منطق نبوی می‌درخشد»^۲.

خطیب بغدادی (ابوبکر احمد بن علی) از اسماعیل بن جعفر (راوی موثق) از ابن عباس نقل کرده که: بر حسب اخبار و احادیث معتبر، سیصد آیه از آیات قرآن کریم درباره امام علی (عليه السلام) نازل شده است.^۳ از آن جمله آیه ۵۵ سوره مائده^۴، آیه

۱- آمدی. شرح غررالحکم، ۳۶۴/۱.

۲- صدیق اورعی، انحطاط اقوام و حکومتها از دیدگاه نهج‌البلاغه، پیشگفتار.

۳- جعفری، ترجمه و تفسیر نهج‌البلاغه، ۱/۱۹۶، به نقل از: تاریخ بغداد او مدینه‌الاسلام، خطیب بغدادی، ۲۲۱/۶.

۴- «انما وليكم الله و رسوله و الذين امنوا الذين يقيمون الصلوة و يؤتون الزكوة و هم راکعون».

۳۳ سورة احزاب^۱، آیه ۲۳ سورة شوری^۲، آیه ۶۷ سورة مائده^۳ و ۵۹ سورة نساء^۴ را می‌توان اشاره نمود.

پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله فرمود:

علی مع القرآن والقرآن مع علی لن یفترقا حتی یردا علی الحوض^۵ (علی علیه السلام با قرآن و قرآن با علی است، این دو از هم جدا نمی‌شوند تا اینکه کنار حوض کوثر بر من وارد شوند).

محمد بن ادریس شافعی - امام شافعیها از اهل سنت - درباره امام علی علیه السلام می‌گوید:

علی حبه جنة، امام الناس و الجنة

وصی المصطفی حقاً، قسیم النار و الجنة^۶
(علی کسی است که دوستی او سپر آتش جهنم است، او امام و پیشوای انسان و جنیان است. حقاً اوست که وصی و جانشین مصطفی و تقسیم‌کننده مرز بهشت و جهنم است).

سخن علی علیه السلام اندیشه او را، ناله‌ها و فریادها، جهاد و حکومت وی را جلوه‌گر ساخته و هرگاه بزرگان ادب و اندیشه ما از این مخزن فیاض جرعه‌ای نوشیده‌اند، از خود دنیایی از فرهنگ و معارف به یادگار گذاشته و هرگاه از آن بی‌بهره ماندند به فقر نشستند. سخن گفتن در مورد امام علی علیه السلام و اثر عظیم و گران سنگ‌اش نهج‌البلاغه کاری است بس دشوار و تحلیل و استخراج مطالب آن پیرامون موضوع تحقیق، در حد توان محدود و نه در حد عظمت و بزرگی نهج‌البلاغه

۱- «أما يريد الله ليذهب عنكم الرجس أهل البيت و يطهركم تطهيراً»

۲- «قل لأستلکم علیه اجرأ الا المودة فی القربی»

۳- «یا ایها الرسول بلغ ما أنزل الیک من ربک و ان لم تفعل فما بلغت رسالته»

۴- «یا ایها الذین امنوا اطیعوا الله و اطیعوا الرسول و اولی الامر منکم»

۵- شیخ عباس قمی، سفینه البحار، ۴۱۴/۲، به نقل از: قلی‌پور گیلانی، گذری بر مفاهیم نهج‌البلاغه، ص ۱۲.

۶- دیوان شافعی، چاپ مصر، ص ۳۲.

صورت گرفته است.

شرایط زندگی کنونی، مشکلات و پیچیدگی‌ها و بن‌بست‌های فراوانی را در زندگی انسان‌ها، بخصوص جوانان به وجود آورده است که ما آثار آن را در بسیاری از مردم، از جمله جوانان به صورت بی‌علاقگی نسبت به مسائل فکری و سستی معتقدات مذهبی و عصیان و بی‌بند و باری در مورد مسئولیت‌ها و مقررات اخلاقی و مذهبی مشاهده می‌کنیم؛ آنچه در درجهٔ اول اهمیت قرار گرفته، موضوع ضعف ایمان و عمل نکردن به اعتقادات دینی و دستورات دین است که در قرآن و در کلام معصومین علیهم‌السلام مورد توجه و تأکید قرار گرفته و در نهج‌البلاغه، امام علی علیه‌السلام بیش از همه به آن پرداخته است.

امام خمینی (ره) در وصیت‌نامه سیاسی - الهی خود فرمودند: «ما مفتخریم که کتاب نهج‌البلاغه که بعد از قرآن بزرگ‌ترین دستور زندگی مادی و معنوی و بالاترین کتاب رهایی‌بخش بشر است و دستورات معنوی و حکومتی آن بالاترین راه نجات است، از امام معصوم ماست.»^۱

امروز می‌شود از دیدگاه دقیق و نافذ امیرالمؤمنین علیه‌السلام به واقعیت‌های جهان و جامعه نگاه کرد و بسیاری از حقایق را دید و شناخت و علاج دردها را پیدا کرد. به همین دلیل ما امروز بیش از همیشه به نهج‌البلاغه محتاجیم. بر این اساس وظایف یکایک ما در زمان کنونی اولاً داشتن بینش و معرفت و درایت بیشتر به سخنان امام علی علیه‌السلام و ثانیاً پیاده کردن آن دانش‌ها و بینش‌ها در زندگی خود و اطرافیانمان می‌باشد.

انگیزه اینجانب از بررسی و تحقیق در زمینه آسیب‌ها و آفت‌های وارده به دین از منظر امام علی علیه‌السلام در نهج‌البلاغه این است که با استفاده از الگوهای مناسب در جهت تبیین رفتار علوی در خود و دیگران تأثیرگذار باشیم. البته لازم به یادآوری است که روش تحقیق در این مجموعه کتابخانه‌ای می‌باشد. پرداختن

به آسیب‌شناسی دین و دینداری، پرداختن به بهداشت دین و دینداری است، و این امر کم‌اهمیت‌تر از بهداشت تن و روان نیست، بلکه از آنجا که دینداری با حقیقت انسان و وجوه مختلف زندگی آدمی سروکار دارد؛ بحرانهای ناشی از آن بسیار عمیق و گسترده است و می‌تواند به بحرانهای فکری و روحی، فرهنگی و اعتقادی منجر گردد.

دین حقیقتی متعالی و امری قدسی است و از این وجه، فراتر از آسیب و آفت است؛ در امور الهی خطا و اشتباه، آسیب و آفت راه ندارد. خطاپذیری و اشتباه کاری در امور بشری است؛ آسیب و آفت در بحث آسیب‌شناسی دین و دینداری به حقیقت دین باز نمی‌گردد، بلکه به نحوه رویکرد مردمان به دین، فهم و تلقی انسان از دین، نوع معرفت دینی و شیوه دینداری باز می‌گردد.

از مولایم علی علیه السلام که درود بی‌کران بر او باد - برای خود و تمامی کسانی که مرا در این مجموعه یاری دادند پاداشی - نه در خور کارمان، که در خور بزرگواری حضرتش آرزو مندیم.

همتم بدرقه راه کن ای طایر قدس که دراز است ره مقصد و من نو سفرم